

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

หลักนิติธรรมในองค์การธุรกิจ

จัดทำโดย นางสาววาริรัตน์ ตั้งธนกุล
รหัส 640930

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 9
วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

หลักนิติธรรมในองค์กรธุรกิจ

นางสาว วาริรัตน์ ตั้งธนกุล

ความนำ

หลักนิติธรรม คือหลักพื้นฐานของกฎหมาย หรือหลักความเสมอภาคในการปฏิบัติตามกฎหมาย กล่าวคือ การได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายโดยความเสมอภาค หรือการสร้างความเป็นธรรมขึ้นในสังคมโดยการใช้กฎหมายเป็นหลัก หลักนิติธรรมจึงเป็นหลักการหรือแนวทางการปฏิบัติหน้าที่สำคัญของภาครัฐ ไม่ว่าจะเป็น รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล องค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ เช่น คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ปปช.) คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) และผู้ตรวจการแผ่นดิน เป็นต้น การส่งเสริมหลักนิติธรรมในการบริหารอุตสาหกรรมทุกประเภทย่อมมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรม ความโปร่งใส และการปฏิบัติตามกฎหมายในหน่วยงานภาคเอกชน และผู้เกี่ยวข้อง โดยการส่งเสริมหลักนิติธรรมในการบริหารนั้น ขึ้นอยู่กับแต่ละองค์กรว่าจะมีแนวทางการส่งเสริมอย่างไรแต่อย่างไรก็ตามการที่องค์กรภาคเอกชนนำเอาหลักนิติธรรมซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งของหลักธรรมาภิบาลไปประยุกต์ใช้กับหน่วยงานจึงถือได้ว่าเป็นแนวทางการส่งเสริมความเป็นธรรม และความโปร่งใสให้เกิดขึ้นกับองค์กรอีกทั้งนำไปสู่ความน่าเชื่อถือในกลุ่มผู้มีผลประโยชน์เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นเจ้าของกิจการ ผู้ถือหุ้น ผู้บริหารองค์กร พนักงาน หรือผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของบรรษัทภิบาลที่ต่างก็มุ่งเน้นให้เกิดการบริหารองค์กรด้วยความโปร่งใส และเป็นธรรมเช่นกัน

สังคมไทยในช่วงหลายปีที่ผ่านมา มีความขัดแย้งทางความคิดและทางการเมืองอย่างรุนแรงทำให้เกิดผลเสียหายอย่างมากแก่ประเทศชาติหลายฝ่ายพยายามหาทางแก้ไขปัญหานี้ และหลักนิติธรรมได้ถูกหยิบยกขึ้นมาพูดถึงบ่อยครั้งและเสนอเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา โดยทั่วไปหลักนิติธรรมทางการบริหารมักมีความเข้าใจว่าเป็นการบริหารองค์กรตามตัวบทกฎหมาย และใช้กฎหมาย เป็นหลักในการตัดสินใจหรือการตีความหรือกรณีพิพาทต่างๆ เท่านั้น แต่ในสภาพความเป็นจริงหลักนิติธรรมที่ดี มีมิติในแง่มุมอื่นๆ นอกเหนือจากการปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด เช่น ความชอบธรรม ความเป็นธรรม การลดปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในองค์กรเพื่อให้เกิดความโปร่งใส และความเชื่อมั่นจากนักลงทุนทั้งในประเทศและต่างประเทศ ดังนั้นหลักนิติธรรมจึงเสมือนเป็นเสาหลักสำคัญที่จะเชื่อมโยงกระบวนการต่างๆ เพื่อให้ทั่วทุกองค์กรพัฒนาไปอย่างมั่นคงและยั่งยืน

ความเป็นมา และความหมายของหลักนิติธรรม

เมื่อก้าวถึง หลักนิติธรรมซึ่งในสังคมยุคปัจจุบันนับถอยหลังไปประมาณ 20 ปีจะได้ยินได้มีผู้กล่าวถึงถ้อยคำนี้อยู่เสมอโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากฝ่ายนักการเมืองและนักกฎหมายแต่เมื่อพิจารณาให้ลึกลงไปโดยการตั้ง

คำถามว่าหลักนิติธรรมคืออะไร หรือหมายถึงอะไร มีสาระสำคัญอย่างไรบ้าง และถ้าหากมีการฝ่าฝืนไม่ยอมรับ ปฏิเสธไม่ใส่ใจ ผลจะเป็นอย่างไร คำตอบที่ได้อาจจะหลากหลายแตกต่างกันเพราะความเข้าใจเรื่องหลักนิติธรรม ของนักรัฐศาสตร์และนักนิติศาสตร์ยังไม่ไปทิศทางเดียวกัน ไม่ตรงกันหรือบางครั้งอาจพูดไปในแนวทางเดียวกันแต่ อธิบายรายละเอียดไม่ตรงกันความเข้าใจเรื่องหลักนิติธรรมที่ไม่ตรงกันนี้อาจจะมีสาเหตุหลายประการและที่สำคัญ ประการหนึ่ง คือ คำว่าหลักนิติธรรมเป็นนามธรรมเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นในโลกนี้มานานนับพัน ๆ ปี ตั้งแต่สมัยกรีก ยุคโบราณโดยมีนักปราชญ์ที่สำคัญได้แก่ เพลโต (Plato 427 - 347 B.C.) ลูกศิษย์ของ โสกราตีส (Socrates) และ เป็นอาจารย์ของอริสโตเติล (Aristotle 384 - 322 B.C.) เป็นผู้มีบทบาทนำออกเผยแพร่แต่ยังมีความเป็นพลวัตร เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยตลอดมาจนถึงยุคของศาสตราจารย์เอ.วี. ไตซีย์ (Albert Venn Dicey ค.ศ. 1835 - 1922) แห่งมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด ประเทศอังกฤษได้นำเอาหลักนิติธรรมมาสัมพันธ์กับหลักการปกครองระบอบ ประชาธิปไตยทำให้มีผู้รู้จักแพร่หลายมากขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของฝ่ายการเมืองและสาเหตุอีกประการ หนึ่งที่ทำให้เข้าใจความหมายไม่ตรงกัน คือการไม่ได้บัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรจึงขาดแหล่งอ้างอิงสำหรับใช้ ศึกษาอ้างอิงหรือถกเถียงกันอย่างจริงจังในช่วงต่อ ๆ มาจนถึงปัจจุบัน

หลักนิติธรรม ในยุคเริ่มต้นก่อกำเนิดมาจากความคิดทางด้านการปกครองที่ต้องการควบคุมและ จำกัดขอบเขตการใช้อำนาจของผู้ปกครองมิให้กดขี่ข่มเหงลงละเมิดประชาชนผู้อยู่ใต้การปกครองจนเกิดความ ไม่เป็นธรรม ศาสตราจารย์เอ.วี. ไตซีย์ ได้กำหนดหลักเกณฑ์เพื่อเป็นกรอบของหลักนิติธรรมไว้ 5 ประการดังนี้¹

1. มนุษย์ทุกคนเกิดมาเท่าเทียมกัน
 2. ผู้จะมาปกครองต้องได้รับความเห็นชอบจากประชาชนส่วนใหญ่
 3. เมื่อผู้ปกครองใช้อำนาจปกครองแล้วจะต้องใช้อำนาจนั้น เพื่อปกป้องคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ของประชาชนเป็นสำคัญ
 4. หากผู้ปกครองใช้อำนาจโดยไม่ชอบเมื่อใดหรือย่ำยีข่มเหงละเมิดสิทธิ เสรีภาพของประชาชนก็ สามารถถูกถอดถอนให้พ้นจากการใช้อำนาจได้ทันที
 5. การใช้อำนาจของผู้ปกครองต้องถูกตรวจสอบและถูกควบคุมตลอดเวลาโดยกลไกที่เป็นอิสระ
- หลักเกณฑ์ทั้ง 5 ข้อนี้ ถือเป็นกรอบที่ดีสำหรับการปกครองเพราะเป็นการเคารพสิทธิเสรีภาพของ ผู้ถูกปกครอง ป้องกันผู้ปกครองใช้อำนาจเกินขอบเขตจึงเป็นที่ยอมรับของสังคมทั่วไปเพราะเป็นการปกครองโดย ใช้หลักการเป็นใหญ่ (Rule by Law) ไม่ใช่ใช้อำนาจของบุคคลผู้ปกครองตามอำเภอใจอย่างไร้ทิศทางขอบเขต (Rule by men)

จากแนวคิดนี้เอง มองเตสกีเออ (Montesquieu) (ค.ศ.1689 – 1755) นักปราชญ์ชาวฝรั่งเศสจึงได้ เสนอรูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยแบ่งแยกอำนาจออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ อำนาจนิติบัญญัติ

¹หลักนิติธรรม, ศ.พิเศษ ธาณินทร์ กรัยวิเชียร, บริษัท ชวนพิมพ์ 50 จำกัด, กรุงเทพมหานคร, 2553,

อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ จากนั้น ศาสตราจารย์เอ.วี. ไคซีย์ ได้นำหลักนี้มาพัฒนาโดยนำหลักคิดเรื่องหลักนิติธรรม (Rule of Law) เข้ามาเพิ่มเติมทำให้เกิดความรัดกุมมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ ได้เสนอแนวคิดที่ว่าลำพังแต่การใช้หลักการปกครองโดยกฎหมาย (Rule by Law) ไม่เพียงพอที่จะป้องกันการข่มเหง เบียดเบียน หรือละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้อย่างแท้จริง เพราะกฎหมายเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและโดยที่ผู้สร้างกฎหมายเป็นมนุษย์ปุถุชนย่อมมีกิเลสโลภโกรธหลงมีทั้งดีและไม่ดี มีอคติมีฉ้อฉล มนุษย์อาจสร้างกฎหมายที่ไม่เป็นธรรมออกมาเอื้อประโยชน์ให้แก่ตนเองหรือใช้เป็นเครื่องมือทำลายฝ่ายตรงข้าม ข่มเหงเบียดเบียนประชาชนหรือออกกฎหมายสร้างความถูกต้องให้ตนเองหรือพวกพ้องขึ้นได้²

ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องกำหนดหลักเกณฑ์บางประการเพิ่มขึ้นเพื่อใช้เป็นพื้นฐานสำคัญของการบัญญัติกฎหมาย การตีความกฎหมาย และการใช้กฎหมาย หลักเกณฑ์ที่ว่านี้ คือ หลักนิติธรรม (Rule of Law) จึงกล่าวได้ว่า Rule of Law มีต้นกำเนิดมาจากภาษาอังกฤษ มีผู้ให้คำแปลไว้หลากหลาย เช่น หลักพื้นฐานแห่งกฎหมาย, หลักการปกครองด้วยกฎหมาย, หลักแห่งกฎหมาย, หลักกฎหมาย, หลักของกฎหมาย, หลักความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย, หลักความยุติธรรมตามกฎหมาย, หลักธรรม, หลักธรรมแห่งกฎหมายหรือนิติปรัชญา, นิติธรรมวินัย ธรรมะแห่งกฎหมายหรือ นิติสดมภ์ ฯลฯ และใช้กันทั่วไปในหมู่นักนิติศาสตร์และนักรัฐศาสตร์ของไทย คือคำว่า “หลักนิติธรรม”³

หลักนิติธรรม ไม่ใช่เรื่องใหม่ในวงการนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์มีการกล่าวถึง อ้างอิงมาตั้งแต่ตำราเอกสารการเรียนการสอนมานานโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ไปศึกษาวิชานิติศาสตร์ และวิชารัฐศาสตร์ในต่างประเทศจะคุ้นเคยกับเรื่องนี้แต่เป็นแค่เพียงบริบททางด้านวิชาการอันเป็นนามธรรมยังไม่ถึงขั้นนำมาปฏิบัติจริง ๆ ดังนั้น ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักนิติธรรมจึงยังไม่ตกผลึกเป็นความหมายที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้จับต้องได้อย่างแท้จริง (Positive Law or Existing Law) และซ้ำร้ายอาจจะมีความเข้าใจแตกต่างกันไป

จากการศึกษาเพื่อทำรายงานเอกสารวิชาการครั้งนี้ ได้พยายามค้นหาความหมายของหลักนิติธรรมจากเอกสาร และตำราของผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่ามีผู้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

ศาสตราจารย์พิเศษ ธาณินทร์ กรัยวิเชียร องคมนตรี ให้ความหมายไว้ว่า “หลักนิติธรรม เป็นหลักพื้นฐานแห่งกฎหมายที่สำคัญในระบบประชาธิปไตยที่เทิดทูลศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และยอมรับนับถือสิทธิมนุษยชนทุกแห่งทุกมุม รัฐต้องให้ความอารักขาคุ่มครองมนุษย์ชนให้พ้นจากลัทธิทรราชย์หากมีข้อพิพาทใด ๆ เกิดขึ้นไม่ว่าระหว่างรัฐกับเอกชนหรือระหว่างเอกชนกับเอกชนศาลย่อมมีอำนาจอิสระในการตัดสินข้อพิพาทนั้นโดยเด็ดขาดและโดยยุติธรรมตามกฎหมายของบ้านเมืองที่ถูกต้องและเป็นธรรม”

² ศึกษากรณี พ.ร.บ.นิรโทษกรรมของประเทศไทยที่เข้าสู่รัฐสภา เมื่อปลายปี พ.ศ. 2556 และต้องตกไปในชั้นวุฒิสภา.

³ กำชัย จงจักรพันธ์, ศาสตราจารย์, หลักนิติธรรม, เอกสารโรเนียว, พ.ศ. 2556, หน้า 2.

รองศาสตราจารย์ ประสิทธิ์ โฆวิไลกุล⁴ ให้ความหมายของหลักนิติธรรมไว้เป็นข้อ ๆ ดังนี้

1. ยึดหลักความเป็นอิสระของตุลาการ
2. ประชาชนอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกัน เสมอภาคกัน ได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายเท่าเทียมกัน
3. มีเจตนารมณ์มุ่งคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน
4. ปกครองโดยยึดถือกฎหมายเป็นใหญ่ ปฏิบัติตามกฎหมายในฐานะที่เป็นนิติรัฐและต้องเป็นกฎหมายที่ยุติธรรม
5. ศาลเป็นสถาบันที่พึ่งสุดท้ายของประชาชน
6. ฝ่ายบริหารต้องยึดหลักตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย
7. ส่งเสริมการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร อย่างบริสุทธิ์ และยุติธรรม
8. ส่งเสริมและสนับสนุนความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย
9. ส่งเสริมคุ้มครองหลักแห่งการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
10. ส่งเสริมและพัฒนากฎหมาย เพื่อสร้างความสงบสุขให้แก่ประชาชนและสังคมโดยรวม
11. ไม่มีบุคคลใดอยู่เหนือกฎหมาย

ศาสตราจารย์ ดร.วิษณุ เครืองาม⁵ ให้ความหมายไว้ว่า ต้องมีกฎหมายเป็นใหญ่ ต้องมีความเสมอภาค ระวังข้อพิพาทโดยศาล การพิจารณาคดีต้องไม่เลือกปฏิบัติ กฎหมายต้องไม่บังคับย้อนหลัง

ศาสตราจารย์ ดร. กำชัย จงจักรพันธ์ ให้ความหมายไว้ว่า “หลักนิติธรรม คือ หลักพื้นฐานแห่งกฎหมายอันหมายรวมถึงการบัญญัติกฎหมาย การตีความกฎหมาย การใช้บังคับกฎหมาย และกระบวนการยุติธรรมจะต้องไม่ฝ่าฝืนหรือขัดหรือแย้งต่อหลักนิติธรรมหรือหลักพื้นฐานแห่งกฎหมาย”

กล่าวโดยสรุป หลักนิติธรรม ตามความหมายที่นำมาเสนอไว้นี้ เป็นการรวบรวมจากหลาย ๆ ความคิดของนักปราชญ์และผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นอุดมการณ์สูงสุด เป็นกรอบหรือกฎเกณฑ์ของความเป็นธรรม ความเสมอภาคเท่าเทียม การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพที่ต้องมีไว้ให้ยึดถือ การปกครองโดยกฎหมายที่ถูกต้องตามหลักสากล กฎหมายเป็นใหญ่ ไม่ใช่อำเภอใจของผู้มีอำนาจปกครองเป็นใหญ่ และยังมีความหมายถึงการแสวงหาความยุติธรรม ซึ่งเป็นเหตุเป็นผลกันตามธรรมชาติ หรือเป็นความยุติธรรมตามธรรมชาติ หรือ ความเป็นธรรมในกฎหมาย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ คุณธรรมทางกฎหมาย อันเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและมีความศักดิ์สิทธิ์อยู่เหนือกว่าตัวอักษรของตัวบทกฎหมายนั่นเองอีกด้วย

⁴ ประสิทธิ์ โฆวิไลกุล, รองศาสตราจารย์, ข้อความคิดและหลักพื้นฐานในกฎหมายมหาชน, กรุงเทพมหานคร, สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2540, หน้า 11.

⁵ วิษณุ เครืองาม, “หลักนิติธรรมกับการบริหารราชการแผ่นดิน”, วารสารพระธรรมนุญ เล่ม 49, พ.ศ. 2551 - 2552, หน้า 85.

องค์กรธุรกิจ⁶

องค์กรธุรกิจ หมายถึง องค์กรที่ทำกิจกรรมทางธุรกิจ ซึ่งประกอบด้วยบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มีกิจกรรมการผลิตสินค้าและบริการเพื่อสนองตอบความต้องการของผู้บริโภคและเพื่อหวังผลกำไร

รูปแบบขององค์กรธุรกิจ แบ่งออกเป็น

1. กิจการเจ้าของคนเดียว คือ กิจการที่มีบุคคลคนเดียวเป็นเจ้าของหรือลงทุนคนเดียว ควบคุมการดำเนินงานทั้งหมด เมื่อกิจการประสบผลสำเร็จมีผลกำไรก็ได้รับผลประโยชน์เพียงคนเดียว ในขณะที่เดียวกันก็ยอมรับการเสี่ยงภัยจากการขาดทุนเพียงคนเดียวเช่นกัน กิจการประเภทนี้มีอยู่ทั่วประเทศจำนวนมาก ได้รับความนิยมสูงสุดและเป็นธุรกิจที่เก่าแก่ที่สุด การดำเนินงานไม่สลับซับซ้อน มีความคล่องตัวสูงในการตัดสินใจดำเนินงาน กิจการมีขนาดเล็กกว่าธุรกิจประเภทอื่น ตัวอย่างกิจการประเภทนี้ เช่น หาบเร่แผงลอย ร้านค้าปลีก ร้านค้าส่ง ร้านเสริมสวย ร้านตัดเย็บเสื้อผ้า การทำไร่ การทำนา เป็นต้น

2. ห้างหุ้นส่วน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1012 บัญญัติว่า "ห้างหุ้นส่วน คือ สัญญา ซึ่งบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปตกลงเข้ากัน เพื่อกระทำการร่วมกัน ด้วยประสงค์จะแบ่งปันกำไรอันจะพึงได้แก่กิจการที่ทำนั้น" จากบทบัญญัติดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า กิจการห้างหุ้นส่วน คือ กิจการที่มีบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปร่วมกันลงทุนและดำเนินกิจการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแบ่งผลกำไรที่ได้จากการดำเนินงาน ซึ่งธุรกิจประเภทนี้สืบต่อมาจากธุรกิจเจ้าของคนเดียว เมื่อกิจการดำเนินงานก้าวหน้าขึ้น ต้องการเงินทุนและการจัดการเพิ่มขึ้น จึงต้องหามูลค่าที่ไว้วางใจได้เข้ามาเป็นหุ้นส่วนร่วมดำเนินงาน ทำให้กิจการมีขนาดใหญ่ขึ้นการบริหารงานมีประสิทธิภาพมีสูงกว่าเดิม

3. บริษัทจำกัด ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1096 บัญญัติว่า "บริษัทจำกัด คือ บริษัทประเภทซึ่งตั้งขึ้นด้วยแบ่งทุนเป็นหุ้นมีมูลค่าหุ้นเท่า ๆ กัน โดยผู้ถือหุ้นต่างรับผิดชอบจำกัดเพียงไม่เกินจำนวนเงินที่ตนยังส่งใช้ไม่ครบมูลค่าของหุ้นที่ตนถือ" จะเห็นได้ว่าปัจจุบันนี้ การประกอบกิจการในรูปแบบบริษัทจำกัดนี้เป็นที่นิยมมาก เพราะการประกอบธุรกิจส่วนใหญ่มักต้องใช้เงินทุนจำนวนมาก การระดมเงินทุนกิจการในรูปแบบนี้จัดทำได้ง่ายและได้จำนวนมาก นอกจากเงินทุนที่ได้จะได้จากเจ้าของกิจการผู้เริ่มก่อตั้งแล้ว ยังมีการระดมเงินทุนจากบุคคลทั่วไปด้วย รวมทั้งการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพโดยผู้บริหารที่มีความสามารถร่วมกันดำเนินกิจการส่งผลให้เป็นกิจการที่มีความมั่นคงและน่าเชื่อถือมากประเภทหนึ่ง

⁶ ทิชากร สำราญชลารักษ์. "องค์กรธุรกิจ". (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก. <https://sites.google.com/site/kruticha/bth-reiyn/ngan-thurkic/hnwy-thi-1-thurkic-ni-chiwit-praca-wan/xngkhkr-thurkic>.

4. บริษัทมหาชนจำกัด ตามพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2511 บริษัทมหาชนจำกัดมีโครงสร้างเหมือนกับบริษัทจำกัด คือ มีผู้ลงทุนเรียกว่า ผู้ถือหุ้น รับผิดชอบจำกัดไม่เกินจำนวนเงินค่าหุ้นที่ยังไม่ชำระมีคณะกรรมการเป็นผู้บริหาร แต่มีลักษณะบางประการที่แตกต่างจากบริษัทจำกัด คือ

4.1 มีกลุ่มผู้ก่อการเป็นบุคคลธรรมดาตั้งแต่ 15 คนขึ้นไป และมีกรรมการตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป

4.2 มีผู้ถือหุ้นตั้งแต่ 100 คนขึ้นไป โดยผู้ถือหุ้นคนหนึ่งถือหุ้นได้ไม่เกินร้อยละ 0.6 ของจำนวนหุ้นที่จำหน่ายทั้งหมดรวมกัน และไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของจำนวนหุ้นที่จำหน่ายได้ทั้งหมด ส่วนหุ้นจำนวนที่เหลือบุคคลใดบุคคลหนึ่งจะถือไว้ได้ร้อยละไม่เกินร้อยละ 10

4.3 ต้องมีทุนที่ชำระด้วยตัวเงินไม่น้อยกว่า 5 ล้านบาท โดยมีมูลค่าหุ้นละเท่า ๆ กันและจะต้องมีมูลค่าไม่ต่ำกว่าหุ้นละ 20 บาท และไม่เกินหุ้นละ 100 บาท

5. สหกรณ์ พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.2511 ได้ให้ความหมายของสหกรณ์ไว้ดังนี้ "สหกรณ์หมายความว่า คณะบุคคล ซึ่งรวมกันดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และได้จดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้" จากความหมายของสหกรณ์ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ จะเห็นได้ว่า สหกรณ์ คือธุรกิจรูปแบบหนึ่งที่จัดตั้งและดำเนินการโดยกลุ่มบุคคลที่มีความประสงค์อย่างเดียวกันร่วมกันจัดตั้งลงทุน ดำเนินการและเป็นเจ้าของร่วมกันด้วยความสมัครใจ ทำหน้าที่ในธุรกิจเพื่อช่วยเหลือสมาชิก โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อขจัดปัญหาความเดือดร้อนทางเศรษฐกิจและสังคมในหมู่สมาชิก รวมทั้งรักษาและส่งเสริมผลประโยชน์ของสมาชิกให้ดีขึ้น

6. รัฐวิสาหกิจ หมายถึง องค์กรของรัฐบาล หน่วยงานธุรกิจที่รัฐบาลเป็นเจ้าของหรือบริษัท ห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล ที่ส่วนราชการหรือหน่วยงานธุรกิจของรัฐบาลมีทุนรวมอยู่ด้วยเกินกว่าร้อยละ 50 มีการบริหารงานอยู่ระหว่างระบบราชการและระบบธุรกิจ สาเหตุที่รัฐบาลเข้าดำเนินงานรัฐวิสาหกิจ

6.1 เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม กิจการบางประเภทเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญต่อส่วนรวม ถ้าเอกชนดำเนินการอาจทำให้ประชาชนไม่ได้รับการบริการที่ดีและเป็นธรรม

6.2 เพื่อป้องกันการผูกขาด การให้เอกชนดำเนินการโดยให้มีการแข่งขันเสรี ผู้ผลิตรายย่อยอาจสู้ผู้ผลิตรายใหญ่ไม่ได้ทำให้เกิดการผูกขาดทำให้ประชาชนถูกเอาเปรียบได้

6.3 กิจการบางประเภทต้องอาศัยการลงทุนที่สูงมาก เช่น การผลิตไฟฟ้าต้องลงทุนสร้างเขื่อนอ่างเก็บน้ำเครื่องมือเครื่องจักร และกำลังคนจำนวนมาก ซึ่งเอกชนไม่สามารถดำเนินการได้

6.4 เพื่อหารายได้เข้ารัฐ รัฐบาลจำเป็นต้องหารายได้เข้ารัฐนอกจากการเก็บภาษีอากรเพื่อนำไปใช้จ่ายในการทำนุบำรุง และพัฒนาประเทศชาติ

6.5 เพื่อความมั่นคงของประเทศ ในยามสงครามสินค้าบางชนิดมีความจำเป็นต่อส่วนรวม เพื่อเป็นการป้องกันการขาดแคลนในยามฉุกเฉิน รัฐจำเป็นต้องเข้ามาดำเนินการเอง ได้แก่ กิจการเกี่ยวกับการผลิตเชื้อเพลิง ยารักษาโรค เป็นต้น

6.6 เพื่อเป็นการส่งเสริมเอกลักษณ์ วัฒนธรรมและเผยแพร่ชื่อเสียงของประเทศชาติ เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

7. บริษัทข้ามชาติ หมายถึง องค์กรการผลิตอย่างหนึ่งที่มีทุนจากต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งอาจก่อให้เกิดทั้งผลดีและผลเสียต่อประเทศที่ได้รับการลงทุนจากการจัดตั้งบริษัทดังกล่าว ปัจจุบันโลกเจริญก้าวหน้าอย่างมาก การติดต่อดำเนินงานธุรกิจกระทำกันอย่างกว้างขวางทั่วโลก เช่น บริษัทมิตซูบิชิ จำกัด ที่เป็นผู้ผลิตรถยนต์ และเครื่องใช้ไฟฟ้า มีสาขาการผลิตและจำหน่ายกระจายอยู่ทุกประเทศทั่วโลก ซึ่งแต่ละแห่งอาจทำหน้าที่เฉพาะอย่าง เป็นต้น

8. กิจการแฟรนไชส์ (Franchise) ตามรูปศัพท์ แฟรนไชส์ หมายถึง สัมปทาน ดังนั้น กิจการแฟรนไชส์ อาจเรียกอีกอย่างว่า ธุรกิจสัมปทาน คือธุรกิจที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล 2 กลุ่มขึ้นไปหรือมากกว่า ซึ่งมีบทบาทและหน้าที่รับผิดชอบต่างกัน แต่จะส่งเสริมซึ่งกันและกันในระบบธุรกิจ โดยมีวัตถุประสงค์จะกระจายสินค้าหรือบริการไปสู่ผู้บริโภคอย่างมีประสิทธิภาพ

ในปัจจุบันธุรกิจแฟรนไชส์เป็นที่นิยมมาก มีกิจการหลายกิจการที่กำเนิดจากธุรกิจแฟรนไชส์ เพราะการดำเนินงานในธุรกิจประเภทนี้ จะมีบริษัทแม่คอยแนะนำให้ความช่วยเหลือเป็นผู้เตรียมใบอนุญาตเทคนิคการผลิต การบริหารงาน ขายให้กับผู้ซื้อแฟรนไชส์หรือผู้ซื้อสัมปทาน เพื่อซื้อสิทธิในการเป็นเจ้าของ และดำเนินงานในลักษณะเดียวกับที่บริษัทแม่ได้วางรูปแบบไว้ ซึ่งธุรกิจที่เป็นบริษัทแม่ส่วนใหญ่จะเป็นธุรกิจที่ประสบผลสำเร็จ มีแนวทางในการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ จึงเป็นที่สนใจของบุคคลทั่วไปที่มีความต้องการจะเป็นเจ้าของธุรกิจดังกล่าว ดังนั้น จากลักษณะของธุรกิจแฟรนไชส์จึงมีผู้เกี่ยวข้องกับธุรกิจประเภทนี้ 2 ฝ่าย คือ

1. แฟรนไชซอร์ (Franchisors) หรือเจ้าของธุรกิจ คือผู้ให้สัมปทาน
2. แฟรนไชซี (Franchisees) คือ ผู้ขอรับสัมปทาน

ปัจจุบันธุรกิจแฟรนไชส์ในประเทศไทย มีทั้งส่วนที่เป็นสาขาจากต่างประเทศ เช่น กิจการจำหน่ายสินค้าประเภทจานด่วน (Fast Food) ได้แก่ เคเอฟซี แมคโดนัลด์ พิซซาฮัท ฯลฯ กิจการจำหน่ายสินค้าสะดวกซื้อ ได้แก่ เซเว่น-อีเลฟเว่น ไทเกอร์มาร์ต สตาร์ชอร์ป ฯลฯ และธุรกิจแฟรนไชส์ที่กำเนิดโดยคนไทยเอง เช่น เลมอนฟาร์ม ลูกชิ้นแชมป์ ชายสี่บะหมี่เกี๊ยว ข้าวมันไก่เจมส์ ฯลฯ

หลักนิติธรรมในองค์กรธุรกิจ

แม้ว่าหลักนิติธรรมตามที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญเป็นหลักการบัญญัติไว้เพื่อกำหนดขอบเขตการใช้อำนาจรัฐรวมถึงการบริหารแผ่นดินก็จริงอยู่แต่ในทางปฏิบัติหลักนิติธรรมไม่ได้จำกัดเฉพาะกลุ่มบุคคลหรือองค์กรภายใต้บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญกำหนดไว้เท่านั้นหากภาคเอกชนควรมีส่วนร่วมสนับสนุนการพัฒนาหลักนิติธรรมผ่านองค์กรธุรกิจให้เข้มแข็งเป็นจริงด้วย

จากพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทางด้านกฎหมายในโอกาสต่างๆ เช่น “หลักที่ว่าทุกคนต้องทราบถึงกฎหมาย และต้องทำตามกฎหมายนั้นรัฐสภา บางครั้งก็ใช้ไม่ได้เพราะว่ากฎหมายไม่ถึงประชาชนต่อนักบ้างว่าเป็นความผิดทางราชการที่ไม่สามารถนำกฎหมาย ไปให้ถึงประชาชน” (พระบรมราโชวาทในโอกาสพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์แก่ข้าราชการ ณ พระตำหนัก จิตรลดาภิเษก วันที่ 23 กรกฎาคม 2513) “กฎหมายทั้งปวงจะธำรงความยุติธรรม และความถูกต้องเที่ยงตรง มีความศักดิ์สิทธิ์ และประสิทธิภาพเต็มเปี่ยมหรือไม่เพียงไรนั้นขึ้นอยู่กับการใช้หากนำไปใช้ผิดวัตถุประสงค์และ เจตนาธรรมหรือด้วยเจตนาไม่สุจริตต่าง ๆ กฎหมายก็เสื่อมความศักดิ์สิทธิ์และกลายเป็นภัยต่อประชาชน” (พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานประกาศนียบัตรของสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา ณ อาคารใหม่ สวนอัมพร วันที่ 9 กรกฎาคม 2520) “กฎหมายนั้นไม่ใช่ตัวความยุติธรรมเป็นแต่เพียงเครื่องมือ อย่างหนึ่งสำหรับการรักษาและอำนวยความยุติธรรมเท่านั้น การใช้กฎหมายจึงต้องมุ่งหมายใช้เพื่อรักษา ความยุติธรรมไม่ใช่เพื่อรักษาตัวบทของกฎหมายเอง และการรักษาความยุติธรรมในแผ่นดินก็มีได้มีวงแคบ อยู่เพียงแค่ว่าขอบเขตของกฎหมายหากต้องขยายออกไปให้ถึงศีลธรรมจรยาตลอดจนเหตุและผลตามความเป็นจริง ด้วย” (พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานประกาศนียบัตรของสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่ง เนติบัณฑิตยสภา ณ อาคารใหม่ สวนอัมพร วันที่ 29 ตุลาคม 2524) พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช พระราชทานไว้ที่ได้นำเสนอข้างต้นนี้ ชี้ให้เห็นว่าตัวกฎหมายแม้ว่าจะตราให้ดีและรัดกุมอย่างไร สุดท้าย การจะให้หลักนิติธรรมเป็นจริงต้องขึ้นอยู่กับความร่วมมือของผู้ปฏิบัติทั้งที่อยู่ใน ภาครัฐ และเอกชน ทางภาครัฐ การส่งเสริมให้หลักนิติธรรมเป็นจริงในทางปฏิบัติ สามารถกระทำได้โดย⁷

1. การปฏิรูปการศึกษาทุกระดับ ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงขั้นอุดมศึกษาให้สอดแทรกความรู้เรื่อง หลักนิติธรรม
2. การจัดให้มีกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยหลักนิติธรรมเพื่อกำหนดสาระสำคัญของหลัก นิติธรรมให้สอดคล้องกับปัญหาและบริบทของสังคมไทยเพื่อมิให้เกิดปัญหาการตีความและการบังคับใช้กฎหมาย
3. หลักนิติธรรม ถือเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนที่ศาลย่อมมีอำนาจ หยิบยกขึ้นวินิจฉัยแม้ว่ามีคำกรณีฝ่ายใดหยิบยกขึ้นโต้แย้ง
4. หากกฎหมาย กระบวนการยุติธรรม หรือการกระทำใดๆ ที่ฝ่าฝืนและขัดหรือแย้งกับหลักนิติธรรม ย่อมไม่มีผลใช้บังคับ

ในส่วนของการส่งเสริมหลักนิติธรรมในองค์กรธุรกิจ คือการสร้าง “วัฒนธรรมแห่งการรักษากติกา” หรือ Culture of Lawfulness ให้เกิดขึ้นในองค์กร เพราะไม่ว่าเราจะมีรัฐธรรมนูญที่เขียนออกมาดีมากมายขนาด ไหนแต่หากผู้คนในสังคมยังไม่มีวัฒนธรรมแห่งการรักษากติกาแล้วรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายนั้นๆ ก็มีสภาพไม่ต่าง

⁷ นกตล เสงเจริญ, หลักนิติธรรม (เอกสารประกอบการบรรยายหลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อ ประชาธิปไตย รุ่นที่ 5, 5 มีนาคม 2560).

อะไรจากตัวอักษรบนกระดาษ “วัฒนธรรมแห่งการรักษากติกา” เป็นเรื่องใกล้ตัวเราทุกคนและต้องเริ่มต้นจากตัวเราเองตั้งแต่เรื่องเล็กๆ น้อยๆ ในชีวิตประจำวัน เช่น การเคารพกฎจราจร การไม่ยอมจ่ายสินบนหรือจ่ายเงินใต้โต๊ะ เพื่อแลกกับการกระทำความผิดหรือซื้อความสะดวก การใช้เส้นสายฝากบุตรหลานเข้าโรงเรียน เข้าทำงาน ตลอดจนการทุจริตประพฤตินิยม และไร้ธรรมาภิบาลในระดับองค์กร แต่ถ้าหากเราประสบความสำเร็จในการทำให้สังคม มีวัฒนธรรมแห่งการรักษากติกาสิ่งที่จะตามมาคือคนในสังคมจะเห็นความสำคัญของ “กติกา” จะเรียกร้อง ติดตาม และมีส่วนร่วมเพื่อให้ได้มาซึ่งกติกาที่มีความเป็นธรรม รวมทั้งจะให้ความสำคัญกับระบบที่นำกติกานั้นมาใช้ด้วยการปลูกฝังวัฒนธรรมแห่งการรักษากติกาจึงเป็นจุดเริ่มต้นและเป็นรากฐานที่สำคัญของการสร้างสังคมนิติธรรม⁸

นอกจากนี้องค์กรธุรกิจยังสามารถนำหลักนิติธรรมมาปรับใช้ในอุตสาหกรรมเพื่อก่อให้เกิดหลักการบริหารจัดการภายในองค์กรที่ดีเรียกว่า บรรษัทภิบาลจากหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) ตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 มาตรา 6 ความว่า การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ได้แก่ การบริหารราชการ เพื่อบรรลุเป้าหมาย ดังต่อไปนี้

1. เกิดประโยชน์สุขของประชาชน
2. เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ
3. มีประสิทธิภาพและเกิดความคุ้มค่าในเชิงภารกิจของรัฐ
4. ไม่มีขั้นตอนการปฏิบัติงานเกินความจำเป็น
5. มีการปรับปรุงภารกิจของส่วนราชการให้ทันต่อเหตุการณ์
6. ประชาชนได้รับการอำนวยความสะดวกและได้รับการตอบสนองความต้องการ
7. มีการประเมินผลการปฏิบัติราชการอย่างสม่ำเสมอ

หลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ประกอบด้วย 10 หลักการสำคัญ ได้แก่⁹

1. Responsiveness หลักการตอบสนอง
2. Effectiveness หลักประสิทธิผล
3. Efficiency หลักประสิทธิภาพ
4. Equity หลักความเสมอภาค
5. Consensus oriented หลักมุ่งเน้นฉันทามติ
6. Accountability หลักความรับผิดชอบรวมทั้งตรวจสอบได้

⁸ สร้างสังคมนิติธรรม ต้องเริ่มที่ตัวเรา สืบค้น มีนาคม 560, จาก <http://www.tijthailand.org/main/th/content/297.html>.

⁹ หลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีสืบค้น มีนาคม 2560, จาก <http://click.senate.go.th/?p=3772>.

7. Transparency หลักความโปร่งใส
8. Decentralization หลักการกระจายอำนาจ
9. Participation หลักการมีส่วนร่วม และ
10. Rule of law หลักนิติธรรม

ซึ่งเมื่อนำมาเป็นแนวทางถือปฏิบัติแล้วต้องก่อให้เกิดความผาสุกสร้างความเป็นอยู่ของประชาชนให้มีความสงบและปลอดภัยของสังคมส่วนรวมตลอดจนคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประเทศเป็นสำคัญ ผู้บริหารในส่วนขององค์กรธุรกิจก็เช่นกัน นอกจากให้ความสำคัญต่อการเคารพกฎหมายแล้วต้องยึดมั่น ตั้งมั่นอยู่บนจริยธรรมและคุณธรรมควบคู่กันไปด้วยซึ่งการพัฒนาบทบาทขององค์กรธุรกิจภายใต้หลักนิติธรรม และหลักการพื้นฐานอื่นของหลักธรรมาภิบาลที่กล่าวมาสามารถสรุปเป็นแนวทางพัฒนาได้ ดังนี้

1. ผู้บริหารองค์กรธุรกิจต้องมีวิสัยทัศน์ จัดกระบวนการทางความคิดที่คำนึงถึงประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด ใช้อย่างคุ้มค่า และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนร่วมมากกว่าผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่องค์กรของตนเอง ติดตามผลกระทบ และประเมินคุณภาพสินค้า และบริการหรือธุรกิจของตนอยู่ตลอดเวลาซึ่งเมื่อเห็นปัญหาต้องไม่เพิกเฉย ต้องแก้ไขอย่างทันท่วงทีเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ลูกค้า และสร้างความไว้วางใจและตอบใจของผู้ที่มาใช้สินค้า และบริการ รวมไปถึงผู้ร่วมลงทุนได้ (ตามหลักประสิทธิภาพ หลักประสิทธิผล และหลักการ ตอบสนอง)

2. ผู้บริหารองค์กรธุรกิจจะต้องปลูกจิตสำนึกและให้ความสำคัญต่อความรับผิดชอบต่อสังคมให้สามารถเกิดขึ้นภายในองค์กรธุรกิจตนไม่ว่าจะเป็นระดับผู้บริหารหรือผู้ปฏิบัติการ (ตามหลักความรับผิดชอบต่อสังคม)

3. การติดต่อเพื่อลงทุนทำธุรกิจจะต้องมีการแข่งขันกันเกิดขึ้นผู้ร่วมลงทุนไม่ว่าจะเป็นภาคเอกชนด้วยกันเองหรือระหว่างภาคเอกชนกับภาครัฐจะต้องมีความสุจริต โปร่งใส ตรวจสอบได้แม้ว่าการติดต่อประสานงานเพื่อให้ธุรกิจดำเนินต่อไปได้นั้นอาจจะต้องมีอุปสรรคปัญหาขึ้นมาบ้างในระหว่างผู้ประสานงานร่วมทุนนั้นจะต้องไม่สร้างแรงจูงใจกระตุ้นให้เกิดปัญหาการ คอร์รัปชันในทุกกรณี จะต้องไม่สร้างวัฒนธรรมและปลูกฝังแนวคิดวัตถุนิยมให้เข้ามาครอบงำในทุกโอกาส (ตามหลักความโปร่งใส)

4. ผู้บริหารองค์กรธุรกิจควรยึดมั่นตั้งอยู่บนหลักการแห่งกฎหมายภายใต้กรอบกฎหมายที่มีขึ้นเพื่อให้คนในสังคมต้องปฏิบัติตาม นำมาซึ่งความสงบสุขขึ้นในสังคมควรที่จะสร้างวินัยให้เกิดขึ้นในตนเองกับเรื่องเล็กน้อยใกล้ตัวทำให้เป็นเรื่องเคยชินไม่สร้างช่องโหว่ของกฎหมายเสียเอง เช่น การลงทุนธุรกิจต้องมีปัจจัยหลายด้านมาเอื้อประโยชน์ให้ธุรกิจขับเคลื่อน กรณีการสร้างอาคารประกอบการไม่เป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ตามกฎหมายผู้ลงทุนเลือกที่จะยึดมั่นตามหลักการแห่งกฎหมายยอมที่จะแก้ไขแล้วแก้ไขอีกก็ยังไม่ผ่านจนล่วงเลยเวลานาน เมื่อประสบปัญหาเช่นนี้ ประกอบกับมีปัจจัยภายนอกมาเป็นตัวเร่งให้เกิดความลังเลในความคิด เช่น ในธุรกิจแบบเดียวกันทำไมได้เปิดทำการแล้วเงินลงทุนก็หมดไปกับการแก้ไขอาคารจะทำเช่นไรหากผู้ลงทุนไม่ยึดมั่นในหลักการต่อไปทางออกคือ ติดสินบนเจ้าพนักงานให้จบไปจะได้เปิดทำการได้เสียที่หันมาใช้ทุนทรัพย์ในการแก้ปัญหา

แน่นอนว่าเงินแก้ปัญหาได้จริง ทำให้ธุรกิจเปิดตัวได้จริง สร้างงานสร้างกำไรได้จริงแต่ผลที่ตามมาหลังจากนั้นก็จะเป็นชนกิตติหลังของผู้ลงทุนเมื่อใดหน่วยงานมาตรวจสอบก็ต้องใช้เงินติดสินบนอยู่เรื่อยไปไม่สิ้นสุดหากแต่ผู้ลงทุนเลือกที่ยึดมั่นในหลักการแก้ไขจนผ่านหลักเกณฑ์จนสามารถเปิดทำการได้โดยไม่มีการเรียกรับสินบนแต่อย่างใด คือทางออกที่เห็นควรจะเป็นอย่างที่สุด เป็นต้น (ตามหลักนิติธรรม)

5. ผู้บริหารองค์กรธุรกิจจะต้องมีการบริหารจัดการที่ดีต้องเห็นถึงคุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยไม่แบ่งแยกหญิงหรือชาย ชนชั้น เชื้อชาติ วรรณะ ไม่ก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในองค์กร เมื่อสร้างงานก็ควรที่จะสร้างโอกาสให้คนเข้ามาใช้ศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่ไม่ว่าแม้กระทั่งผู้มีความพิการ หากองค์กรได้พิจารณาเห็นถึงศักยภาพที่จะนำพาองค์กรดำเนินต่อไปได้ก็ควรให้โอกาสแสดงผลงานปัญหาที่กีดกร่อนสังคมไทยเรื่อยมาอีกประการคือ ระบบอุปถัมภ์ ถูกปลุกฝังเรื่อยมาส่งผลให้ยิ่งลึกยิ่งกว่าระบบคุณธรรมในจิตใจคนเสียอีกคนทุกคนต้องการความก้าวหน้าในชีวิต ต้องการประสบความสำเร็จแต่การที่จะประสบความสำเร็จจะต้องไปให้ถึงโดยที่ไม่ไปข้ามหัวคนที่มีศักยภาพที่ดีและพร้อมกว่าแสดงออกซึ่งผลงานจาสมองที่มีเหมือนกันสองตา สองมือ สองขา เสมอกัน การอยู่ในสังคมที่ไม่สร้างหนีบุญคุณในสายงานให้ต้องทดแทนกันอย่างไม่มีการสิ้นสุดน่าจะถึงเวลาแล้วที่สังคมไทยต้องลบล้างระบบอุปถัมภ์ ออกไปจากสังคมให้ได้โดยเร็ว (ตามหลักความเสมอภาค)

6. ผู้บริหารองค์กรธุรกิจที่มีวิสัยทัศน์จะต้องไม่ยึดติดกับความคิดของตนเองเป็นที่ตั้งพร้อมที่จะรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นโดยเปิดโอกาสให้ผู้ที่อยู่ในองค์กรของตนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ทักตนคติ สะท้อนให้ผู้บริหารเห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นภายในองค์กร แนวทางที่จะแก้ไขที่จะทำให้องค์กรดำเนินการอยู่ต่อไปได้ ปัญหาขององค์กรหลายแห่งที่ไม่เปิดโอกาสให้คนในองค์กรของตนเองเข้ามามีส่วนร่วม ตัวอย่างเช่น การคิดที่จะนำระบบพัฒนาศักยภาพคนหรืองานเข้ามาใช้ในองค์กรสักหนึ่งระบบโดยเลือกที่จะใช้งบประมาณทุ่มทุนจ้างบุคคลภายนอกมาทำการสำรวจและสร้างระบบพัฒนาให้ผู้อยู่ในองค์กรมีหน้าที่เพียงแค่กรอกหรือตอบแบบสอบถามตามที่กำหนด แล้วก็ประมวลเป็นระบบที่ไม่ตอบสนองต่อผู้คนในองค์กรเสียงบประมาณแก้ไขแล้วแก้ไขก็ยังไม่ลงตัว ข้อดีของการจัดจ้างบุคคลภายนอกเข้ามาทำคือเราต้องการองค์ความรู้ที่เป็นระบบของเขา มาจัดการแต่ข้อเสียคือเราไม่ได้ให้คนในองค์กรซึ่งเป็นผู้ที่รู้ ผู้เห็น ผู้ใกล้ชิดและเข้าใจถึงสภาพงาน ตลอดจนปัญหาเข้าไปมีส่วนร่วมนำเสนอแนวทางแก้ไข เหล่านี้ ก่อเกิดและนำมาซึ่งปัญหาไม่เข้าใจกันระหว่างผู้บริหารและปฏิบัติ ตาม แม้เมื่อเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมเสนอข้อคิดเห็นและปัญหาผู้บริหารก็ต้องพร้อมที่จะรับฟังนำไปคิดทบทวนหาทางออกหาคุณภาพให้เกิดขึ้นระหว่างกันให้จงได้ (ตามหลักการมีส่วนร่วม)

7. ผู้บริหารองค์กรธุรกิจที่บริหารจัดการงานเป็นต้องรู้จักที่จะกำหนดงานให้เหมาะสมกับความสามารถของบุคคล กระจายงานแบ่งให้อยู่ในความรับผิดชอบของแต่ละส่วน และเชื่อมโยงให้แต่ละส่วนสามารถตรวจสอบระหว่างกันเองได้ด้วย (ตามหลักการกระจายอำนาจ)

การนำหลักนิติธรรมมาประยุกต์ใช้ในองค์กรธุรกิจ

ในภาวะสังคมปัจจุบันที่มีการแข่งขันสูงมากทำให้นักธุรกิจต่างคิดกลยุทธ์การตลาดหลากหลายเพื่อต่อสู้กับคู่แข่งเพื่อให้ธุรกิจของตนอยู่รอด ในบางครั้งไม่ได้คำนึงถึงการนำหลักนิติธรรมมาประยุกต์ใช้ในองค์กรธุรกิจ ผู้ประกอบธุรกิจหรือนักธุรกิจมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของประเทศชาติ เป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม ทำให้เกิดกิจกรรมร่วมกันของคนในสังคม โดยมีนักธุรกิจเป็นกลไกในการเชื่อมโยง ผู้ประกอบธุรกิจจึงต้องเป็นผู้ที่มีความประพฤติดีและศรัทธาในวิชาชีพของตน เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เพื่อนร่วมอาชีพ อันส่งผลให้เกิดการยอมรับจากคนทั่วไปในสังคม และสามารถทำให้ธุรกิจดำรงอยู่ได้และเจริญก้าวหน้ามากขึ้น ซึ่งการนำหลักนิติธรรมมาประยุกต์ใช้ในองค์กรธุรกิจ คือ หลักเกณฑ์ให้ผู้ประกอบธุรกิจยึดเป็นแนวทางการประพฤติในการดำเนินอาชีพ โดยกำหนดตามบทบาทหลักดังนี้

1. ด้านผู้ประกอบธุรกิจต่อลูกค้า ลูกค้า (Customer) คือ กลุ่มบุคคลผู้ซื้อสินค้าหรือบริการทำให้ธุรกิจมีรายได้ มีกำไร สามารถดำรงธุรกิจเจริญก้าวหน้า จึงควรปฏิบัติตามข้อตกลงที่ทำไว้ด้วยความซื่อสัตย์ธุรกิจต่อลูกค้าดังนี้

1.1 กำหนดราคาสินค้าบริการด้วยความยุติธรรมเหมาะสมกับคุณภาพและปริมาณ

1.2 มีความเสมอภาคเท่าเทียมกันในการเอาใจใส่ลูกค้าทุกคน เปิดโอกาสให้ลูกค้าทุกคนซื้อสินค้าและบริการในทุกสถานะเศรษฐกิจ

1.3 ไม่สร้างเงื่อนไขให้ลูกค้ากระทำตาม บีบบังคับควบคุมการตัดสินใจของลูกค้า

1.4 ไม่กระทำการใด ๆ เพื่อทำให้สินค้ามีราคาสูงขึ้นโดยไม่มีเหตุผล

1.5 ปฏิบัติต่อลูกค้าอย่างมีอัธยาศัยไมตรีอันดี

2. ด้านผู้ประกอบธุรกิจต่อผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์ (Product) คือ สิ่งที่เสนอขายเพื่อสนองความต้องการของผู้บริโภคซึ่งผู้ประกอบธุรกิจต้องมีการควบคุมการผลิตให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่ดีมีคุณภาพตรงตามความต้องการของผู้บริโภค ดังนี้

2.1 ผลิตภัณฑ์และบริการที่มีคุณภาพ สามารถใช้งานได้เหมาะสม มีความสวยงาม มีราคาคุ้มค่า สามารถตอบสนองความต้องการและเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภค

2.2 ผลิตสินค้าและบริการได้มาตรฐานอุตสาหกรรม โดยมีการรับรองกรรมวิธีการผลิตตามระบบที่แสดงถึงความปลอดภัยไม่เป็นอันตรายต่อผู้บริโภค เช่น มาตรฐานของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) มาตรฐานของสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (มอก.) และมาตรฐานระบบคุณภาพ (ISO) เป็นต้น

2.3 พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการผลิตผลิตภัณฑ์อย่างสม่ำเสมอ

2.4 ผลิตสินค้าที่มีความปลอดภัยต่อผู้บริโภค โดยระบุวันผลิตและวันหมดอายุที่ตั้งผลิตภัณฑ์ไว้อย่างชัดเจน

2.5 เปิดเผยความเสี่ยงทุกประเภทที่เกี่ยวข้องหรือเนื่องจากตั้งผลิตภัณฑ์ เช่น การนำไปใช้อย่างผิดประเภทอาจเกิดอันตรายได้ เป็นต้น

2.6 เปิดเผยถึงส่วนผสมของผลิตภัณฑ์

2.7 ไม่ตั้งชื่อและออกแบบผลิตภัณฑ์รวมทั้งบรรจุภัณฑ์เลียนแบบผู้อื่น

2.8 ผลิตภัณฑ์ด้านอุตสาหกรรมต้องมีการควบคุมคุณภาพทั้งระบบครบวงจร

3. ด้านผู้ประกอบการธุรกิจต่อคู่แข่ง คู่แข่งขัน (Competitor) คือ ผู้ที่ประกอบธุรกิจประเภทเดียวกับซึ่งต้องมีการแข่งขันกัน บางครั้งต้องมีการพึ่งพาอาศัยกัน การแข่งขันต้องเป็นไปอย่างถูกต้อง ดังนี้

3.1 ไม่กลั่นแกล้งหรือให้ร้ายทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม หรือทำการข่มขู่และกีดกันทางการค้า

3.2 การให้ความร่วมมือในการแข่งขันเพื่อสร้างภาวะตลาดที่ดี เช่น การให้ข้อมูลเกี่ยวกับสินค้า การร่วมมือในการป้องกันรักษาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

3.3 ไม่ล่วงละเมิดสิทธิตามกฎหมายของคู่แข่งเช่น ละเมิดลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร เป็นต้น

3.4 ไม่จารกรรมความลับทางธุรกิจของคู่แข่ง

4. ด้านผู้ประกอบการต่อหน่วยราชการ หน่วยราชการ เป็นสถาบันหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับการประกอบธุรกิจ ผู้ประกอบการต้องมีการติดต่อกับหน่วยงานอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้การประกอบธุรกิจยังอยู่ในการควบคุมดูแลของหน่วยราชการอีกด้วย ผู้ประกอบการจึงควรปฏิบัติต่อส่วนราชการดังนี้

4.1 ปฏิบัติตามข้อบังคับของกฎหมายในการประกอบธุรกิจด้วยความซื่อสัตย์ เช่น จัดทำบัญชีและเสียภาษีถูกต้องสามารถตรวจสอบได้ และไม่เปิดโอกาสให้ข้าราชการประพฤติมิชอบในธุรกิจของตน

4.2 ไม่ให้สินบนเพื่ออำนวยความสะดวกในการดำเนินธุรกิจ

4.3 ไม่ให้ความร่วมมือสนับสนุนข้าราชการในการกระทำที่ส่อทางทุจริต

4.4 ไม่ให้ของขวัญหรือของกำนัลแก่ข้าราชการเพื่อประโยชน์ของธุรกิจ

4.5 ทำธุรกิจกับส่วนราชการด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เป็นธรรม มีความเป็นมิตรไมตรี

4.6 ให้ความร่วมมือกับส่วนราชการในการทำหน้าที่พลเมืองที่ดี โดยการสละกำลังกาย กำลังทรัพย์ตามความเหมาะสม สนับสนุนด้านต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์แก่สังคมและชุมชน

4.7 มีทัศนคติที่ดีและเชื่อมั่นต่อส่วนราชการ ให้ความร่วมมือกับส่วนราชการ

5. ด้านผู้ประกอบการต่อพนักงาน พนักงาน (Employer) คือ บุคลากรซึ่งเป็นปัจจัยในการประกอบธุรกิจที่สำคัญถ้าไม่มีพนักงานทำหน้าที่ต่าง ๆ ในองค์กรย่อมทำให้ไม่เกิดกิจกรรมทางธุรกิจ ผู้ประกอบการจึงควรปฏิบัติต่อพนักงาน ดังนี้

5.1 ให้ค่าจ้างและผลตอบแทนอย่างเหมาะสม โดยพิจารณาจากความรู้ ความสามารถ และลักษณะของงาน

5.2 ให้สวัสดิการที่ดี ทำให้พนักงานมีสวัสดิภาพในการดำรงชีวิต

5.3 สนับสนุนพนักงานมีการพัฒนาตนเองเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถโดยการฝึกอบรมสัมมนา รวมทั้งสนับสนุนด้านการศึกษา เช่น ให้อุปกรณ์การศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น เป็นต้น

5.4 ให้ความยุติธรรมเท่าเทียมกัน ทั้งด้านการปกครองและผลตอบแทน

5.5 เคารพสิทธิส่วนบุคคลและความสามารถของพนักงาน โดยไม่เปิดเผยข้อมูลส่วนตัวของพนักงานโดยไม่ได้รับอนุญาต

5.6 ศึกษาทำความเข้าใจพนักงานด้านอุปนิสัย ความถนัด ความสามารถ เพื่อจัดหน้าที่ของพนักงานให้เหมาะสมกับงานที่ทำ

5.7 ให้ความเชื่อถือไว้วางใจด้วยการมอบหมายงานที่มีความรับผิดชอบเพิ่มขึ้น รวมทั้งให้การยอมรับในผลงาน และส่งเสริมสถานภาพในการทำงานให้สูงขึ้น

5.8 ให้คำแนะนำปรึกษาด้วยความเต็มใจทั้งเรื่องงานเรื่องส่วนตัวตามความเหมาะสม

5.9 ส่งเสริมสนับสนุนให้พนักงานประพฤติตนเป็นพลเมืองดีต่อสังคมประเทศชาติ

6. ด้านผู้ประกอบการธุรกิจต่อสังคม สังคม (Society) คือ การอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มของบุคคล มีหน้าที่ในสังคมแตกต่างกัน มีการแบ่งงานกันทำ มีสิทธิและเสรีภาพในฐานะการเป็นพลเมืองเท่าเทียมกันตามกฎหมาย ผู้ประกอบการธุรกิจก็ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม จึงต้องมีส่วนร่วมช่วยพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้ามีความสุข มีส่วนรับผิดชอบกับสภาพแวดล้อมและกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคม ดังนี้

6.1 ไม่ทำธุรกิจที่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

6.2 มีการป้องกันไม่ให้อุตสาหกรรมเป็นต้นเหตุให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมทั้งด้านเสียง สีและกลิ่น

6.3 ให้ความเคารพในสิทธิทางปัญญาของบุคคลอื่นหรือธุรกิจอื่น ด้วยการไม่ลอกเลียนแบบโดยไม่ได้รับอนุญาต

6.4 ให้ความร่วมมือกับทุกฝ่ายในชุมชนเพื่อสร้างสรรค์สังคมโดยการสละเวลา กำลังกาย กำลังทรัพย์เพื่อความน่าอยู่ของสังคม

หากทุกภาคส่วนในสังคมได้คำนึงถึงหลักนิติธรรม และธรรมาภิบาลแล้วพยายามนำมาปรับใช้ในองค์กรทุกองค์กรให้มากที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้ย่อมทำให้กลไกทางสังคมสามารถขับเคลื่อนได้ไปในทิศทางที่ทุกองค์กรมุ่งหวังไว้ และได้รับผลตอบแทนที่น่าพอใจทำให้เป็นสังคมที่น่าอยู่อย่างยั่งยืน ตลอดไป

บทสรุป

องค์กรธุรกิจนั้นแม้จะมีจุดมุ่งหมายในการทำการค้าเพื่อหากำไร เพื่อตอบแทนให้แก่ผู้ลงทุนหรือผู้ถือหุ้นของตน และการจัดการธุรกิจจะอยู่ภายใต้กฎหมายหลัก คือ ประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ และ พรบ.

บริษัทมหาชนจำกัด ก็มีพัฒนาการมาโดยมีการนำหลักนิติธรรมเข้ามาใช้ในการ บริหารจัดการมากขึ้น โดยเฉพาะใน บริษัทมหาชนจำกัดที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย มีการนำหลักการบริหารจัดการที่ดี (Good Corporate Governance) หรือหลักธรรมาภิบาลเข้ามาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการอย่างเป็นรูปธรรม โดย ฝ่ายจัดการได้ยึดถือปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ทั้งหมด และให้ความสำคัญ ตระหนักถึงคุณธรรมในการบริหาร จัดการบริษัทฯ อันก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ถือหุ้นในระยะยาว

หลักนิติธรรมในองค์กรธุรกิจมีความเกี่ยวข้องกับธุรกิจอย่างชัดเจน เพราะสามารถนำมาแปรเป็นวิธี ปฏิบัติสำหรับองค์กรเพราะเมื่อองค์กรมีการปฏิบัติที่ดีต่อพนักงาน พนักงานก็มีความสุขมีขวัญและกำลังใจในการ ทำงาน ส่งผลให้พนักงานทุกคนรักและทุ่มเทในการทำงาน และพร้อมมีส่วนร่วมในความก้าวหน้าของบริษัท ดังนั้น การนำหลักนิติธรรม และธรรมาภิบาลมาใช้เป็นแนวทางในการบริหารงาน จึงมีความสำคัญและจำเป็นต่อ ความสำเร็จขององค์กรทุกประเภททุกระดับ

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

หลักนิติธรรม, ศ.พิเศษ ธาณินทร์ กรัยวิเชียร, บริษัท ชวนพิมพ์ 50 จำกัด, กรุงเทพมหานคร, 2553, หน้า 2
ศึกษากรณี พ.ร.บ.นิรโทษกรรมของประเทศไทยที่เข้าสู่รัฐสภา เมื่อปลายปี พ.ศ. 2556 และต้องตกไปในชั้น
วุฒิสภา.

กำชัย จงจักรพันธ์, ศาสตราจารย์, หลักนิติธรรม, เอกสารโรเนียว, พ.ศ. 2556, หน้า 2.

ประสิทธิ์ โหมวิไลกุล, รองศาสตราจารย์, ข้อความคิดและหลักพื้นฐานในกฎหมายมหาชน, กรุงเทพมหานคร,
สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2540, หน้า 11.

กฎหมาย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

เอกสารไม่ตีพิมพ์

นภดล เสงเจริญ, หลักนิติธรรม (เอกสารประกอบการบรรยายหลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 5,
5 มีนาคม 2560).

วิชญ์ เครื่องงาม, “หลักนิติธรรมกับการบริหารราชการแผ่นดิน”, วารสารพระธรรมนุญ เล่ม 49, พ.ศ.2551 -
2552, หน้า 85.

ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

ทิวากร สำราญชลารักษ์. “องค์กรธุรกิจ”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก. <https://sites.google.com/site/kruticha/bth-reiyn/ngan-thurkic/hnwy-thi-1-thurkic-ni-chiwit-praca-wan/xngkhkr-thurkic>.

สร้างสังคมนิติธรรม ต้องเริ่มที่ตัวเรา สืบค้น มีนาคม 560, จาก <http://www.tijthailand.org/main/th/content/297.html>.

หลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีสืบค้น มีนาคม 2560, จาก <http://click.senate.go.th/?p=3772>.